

УДК 378.147:004.773.7:004.9

DOI 10.18372/2786-5487.1.16649

Павленко Віта Віталіївна

кандидат педагогічних наук, доцент,

кафедра професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Петровська Олеся Юріївна,

магістранка,

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

***Анотація.** У статті розглянуто шляхи удосконалення цифрової компетентності майбутнього вчителя для забезпечення якості педагогічної освіти. Виділено рівні цифрової підготовки та шляхи формування.*

***Ключові слова:** цифрова компетентність, інформаційна грамотність, комп'ютерна грамотність, комунікативна грамотність, медіаграмотність.*

***Annotation.** The article considers ways to improve the digital competence of future teachers to ensure the quality of pedagogical education. Levels of digital training and ways of formation are allocated.*

***Key words:** digital competence, information literacy, computer literacy, communicative literacy, media literacy.*

Сьогодні людство ввійшло у якісно новий етап свого розвитку – епоху формування глобального суспільства знань. Ключовим чинником структурних змін у суспільстві є інформатизація – процес проникнення ІКТ, комп'ютерної

техніки та телекомунікацій у всі сфери людської діяльності. Суспільство знань має бути комфортним суспільством для всіх його мешканців – від новонародженого до пенсіонера, включаючи осіб з обмеженими можливостями та спеціальними потребами.

Застарілі методики викладання, відсутність стандартів цифрової компетентності, відповідної системи підвищення кваліфікації з питань цифровізації освіти для педагогічних працівників на різних рівнях освіти та для різних закладів освіти, а також низька доступність цифрових технологій для всіх учасників освітнього процесу, особливо у віддалених територіях країни призвели до низького рівня цифрової компетентності освітян в усіх сегментах державної системи освіти [1].

Питання використання засобів інформаційних технологій у процесі професійної підготовки знайшли відображення в роботах А. Андрющак, В. Білошапко, С. Бешенкова, І. Богданової, В. Виноградова, Р. Гуревича, М. Жалдака, Н. Клокар, А. Кузнєцова, В. Лєдньова, Ю. Триуса, І. Роберт, В. Шевченка та ін.

Цифрова компетентність – це одна з пріоритетних компетентностей, без якої неможливо уявити ефективну роботу сучасного вчителя. В умовах карантину саме цифрові технології дають змогу не зупиняти навчання, а безпечно продовжувати його дистанційно.

У сучасній сфері здобуття освіти значного поширення набув компетентнісний підхід для оцінки кваліфікаційного рівня вчителя. Цей підхід застосовується для того, щоб процес навчання відповідав тенденціям суспільства періоду інформатизації й глобальної масової комунікації.

Згідно з теорією В. Краєвського, будь-яка компетентність поділяється на чотири загальні елементи:

– *Мотиваційно-цільова складова* – передбачає наявність мотиву досягнення мети, готовності та інтересу до роботи, постановки та усвідомлення цілей педагогічної діяльності.

– *Когнітивна складова* – передбачає наявність знань, умінь та навичок й здатність їх застосування в професійній діяльності, вміння аналізувати, класифікувати та систематизувати програмні засоби.

– *Операційно-діяльнісна складова* – передбачає ефективність та продуктивність діяльності, застосування на практиці набутих знань та вмінь.

– *Рефлексійна складова* – передбачає готовність до пошуку розв’язання проблем, до їх творчого перетворення на основі аналізу своєї діяльності, у зв’язку з тим, що обсяг знань та умінь не забезпечують необхідний розвиток потенціалу особи.

Згідно з державними вимогами до володіння навичками комп’ютерних технологій, виділяють три наступні види цифрової компетентності:

1. *Методична*: здійснення усвідомленого вибору освітніх технологій, у тому числі інформаційних, а також здійснення вибору електронних освітніх ресурсів;

2. *Організаційно-педагогічна*: реалізація контрольної-оцінювальної діяльності в освітньому процесі з використанням сучасних способів оцінювання в умовах інформаційно-комунікаційних технологій;

3. *Діяльнісна*: знання основ роботи з текстовими редакторами, електронними таблицями, електронною поштою та браузерами, мультимедійним обладнанням.

Вчителі повинні критично оцінювати правдивість, надійність інформаційних джерел, вплив відомостей на свідомість та розвиток особистості учня, на прийняття рішень, та усвідомлювати юридичні та етичні аспекти, пов’язані з використанням цифрових технологій.

Вчителі та керівники школи далеко не завжди усвідомлюють, що інформатизація школи пов’язана, перш за все, з оновленням змісту освіти, методів та організаційних форм навчальної роботи, у тому числі як наслідок застосування комп’ютерних технологій для розв’язання повсякденних педагогічних завдань.

Цифрова грамотність педагога – це система базових знань, навичок та установок у сфері повсякденного використання цифрових технологій, як і в інших професіях [2, с.1–14].

Цифрові компетентності охоплюють уміння використовувати, фільтрувати, оцінювати, створювати, проєктувати та поширювати цифрові освітні ресурси.

Робота з цифровими технологіями та цифровим контентом вимагає рефлексивного та критичного, і водночас допитливого, відкритого та перспективного ставлення до їх розвитку. Вона також вимагає етичного, безпечного та відповідального підходу до використання цифрових ресурсів.

Науковцями виділено п'ять рівнів підготовки:

1. *Початківець*: діяльність згідно з системою правил, занадто обмежена та непрофесійна.
2. *Досвідчений початківець*: розуміє аспекти ситуаційних моментів.
3. *Практикант*: усвідомлено працює над досягненням поставлених цілей та планів.
4. *Досвідчений практикант*: дивиться на ситуацію загалом та діє відповідно до своїх переконань.
5. *Експерт*: повністю відчуває та розуміє ситуацію та приділяє увагу найголовнішим аспектам [4, с. 95–98].

Здебільшого вчителі вже пройшли рівень початківця і навіть рівень досвідченого початківця, і таким чином, мають рівень практиканта.

Процес формування ІКТ-компетентності майбутнього вчителя повинен мати розвивальний характер. Розглянувши різні підходи до рівнів становлення цифрової компетентності майбутнього вчителя, проаналізувавши кілька класифікацій та на основі проведеного тестування пропонуємо три рівні формування цифрової компетенції майбутнього вчителя:

1. Базовий рівень.
2. Поглиблений рівень.
3. Професійний рівень.

Шляхи застосування опису та інформації про рівні цифрової компетентності педагогічного працівника найрізноманітніші. Оцінка рівня сформованості цифрової компетентності вчителів необхідна для проведення їх атестації та сертифікації, а також для оцінювання та самооцінювання їх професійної діяльності. На основі визначення власної цифрової грамотності вчитель створює, аналізує та вдосконалює навчальні плани та навчальні програми. Освітні заклади мають застосовувати знання про рівень цифрової підготовки вчителів для формування індивідуальних програм професійного розвитку та професійної поведінки педагогічних працівників в цифровому суспільстві. У таблиці 1 наведено ключові критерії оцінки рівня цифрової грамотності, які зіставляються у дослідженнях.

Таблиця 1

Критерії оцінки індикатора цифрової грамотності

Індикатори цифрової грамотності	Знання	Навички	Уміння
Інформаційна грамотність	Розуміння ролі впливу інформації на життя людини.	Вміння знаходити необхідну інформацію через різні ресурси.	Розуміння користі та шкоди інформації.
Комп'ютерна грамотність	Розуміння технічних складових комп'ютера та принципів їх взаємодії.	Легкість у використанні цифрових пристроїв незалежно від платформи.	Розуміння призначення комп'ютера та цілей його використання.
Медіаграмотність	Розуміння різноманітності джерел інформації та форм її поширення.	Вміння знаходити інформацію у різних джерелах, перевіряти її достовірність.	Критичне ставлення до інформаційних повідомлень.
Комунікативна грамотність	Розуміння різниці між цифровою комунікацією та живим спілкуванням.	Вміння використовувати сучасні засоби комунікації (соціальні мережі, месенджери).	Усвідомлення наявності особливої етики та норм спілкування у цифровому середовищі.
Ставлення до технологічних інновацій	Розуміння технологічних трендів.	Готовність працювати з сучасними технологіями.	Розуміння користі інноваційних технологій для суспільства.

Також згідно з результатами проведеного дослідження між магістрантами педагогічних спеціальностей (ННІ педагогіки): *індекс цифрової грамотності майбутніх учителів становить 86 %*. У контексті компонентів цифрової грамотності майбутніх учителів, найнижче значення 68 % – це *ставлення до технологічних інновацій, інформаційна грамотність – 92 %, комп'ютерна грамотність – 96 %, комунікативна грамотність – 84 %, медіаграмотність – 87 %*.

Найнижчий показник (ставлення до технологічних інновацій) оцінює знання сучасних інноваційних тенденцій, навичок роботи з сучасними гаджетами та додатками, установок щодо користі технологічних інновацій на всіх можливих рівнях. Високі показники майбутні вчителі продемонстрували в *інформаційній та комп'ютерній грамотності*: показники становлять 92 та 96 % відповідно.

Результати дослідження дозволили не лише визначити структуру цифрової грамотності майбутнього педагога та основних компонентів її формування, але й підтвердили високий рівень цифрової грамотності.

Водночас результати показали, що дві третини майбутніх учителів володіють достатніми знаннями, навичками та дотримуються корисних для власного розвитку настанов. Проте під час дослідження було виявлено прогалини у формуванні цифрової грамотності майбутніх учителів.

Таким чином, у структурі професійної підготовки сучасного педагога можна визначити наступні ключові положення цифрової грамотності:

- ефективне використання нових цифрових технологій (інтерактивних засобів обробки інформації, мобільних технологій, електронних ресурсів, засобів цифрової комунікації);

- ефективна орієнтація в мережі Інтернет, вміння шукати та обробляти нові знання, різні форми та види даних, необхідні відомості та інформацію;

- вміння створювати нові освітні продукти, інтерактивний навчальний матеріал за допомогою сучасних цифрових технологій [3, с. 3–10].

Саме ці знання, навички та установки визначають вимоги до інформаційної, комп'ютерної, комунікативної грамотності, а також медіаграмотності та ставлення до технологічних інновацій у найближчі роки. Цифрова культура педагога – вміння працювати з сучасною цифровою технікою й володіти сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями [2, с. 1–14].

Отже, до цифрової культури можна віднести володіння вчителем такими компетентностями:

1. Інформаційна грамотність.
2. Комп'ютерна грамотність.
3. Комунікаційна грамотність.
4. Медіаграмотність.
5. Ставлення до технічних інновацій.

Саме на розвиток цих показників, що складають цифрову грамотність педагога, має бути спрямована методологія будь-якого курсу з підвищення цифрової компетенції вчителя.

Неперервне вдосконалення системи освіти в Україні – це чинник, що вказує на потребу формування нового педагогічного мислення. З метою задоволення цієї потреби креативними, високо інтелектуально та всебічно розвиненими педагогами здійснюються пошуки шляхів, методів та засобів розвитку зазначених якостей. Педагоги мають бути здатними не лише передати навчальний матеріал, а й уміння організувати пізнавальну діяльність учнів, розвивати їх самостійність та творчість завдяки використанню сучасних засобів – комп'ютерних технологій [5].

Отже, сьогодні головним завданням є забезпечення та здійснення особистісного та професійного зростання педагогів, щоб подолати існуючий цифровий розрив між ними та їх учнями. Незважаючи на існування великої кількості українських та міжнародних методик, програм та курсів підвищення рівня цифрової компетентності, існує необхідність у пошуку нових та вдосконаленні вже існуючих показників підвищення всіх показників цифрової

компетентності сучасного вчителя.

Список використаних джерел

1. Биков В.Ю. Мобільний простір і мобільно орієнтоване середовище Інтернет-користувача: особливості модельного подання та освітнього застосування. Інформаційні технології в освіті. 2013. №17. С. 9–37.

2. Гаврілова Л., Топольник Я. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Т. 61. Вип. 5. С. 1–14.

3. Жалдак М.І., Рамський Ю.С., Рафальська М.В. Модель системи соціальнопрофесійних компетентностей вчителя інформатики. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. 2009. № 7. С. 3–10.

4. Павленко В.В. Проблемы педагогического мастерства учителя в педагогике прошлых эпох. Вектор науки. Серия «Педагогика, психология». Тольятти: Изд-во Тольяттинского государственного университета, 2010. № 3 (3). – С. 95–98.

5. Про реалізацію проекту ЄС «Рамкова структура цифрових компетентностей для українських вчителів та інших громадян (dComFra): Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.03.2019 р. № 366. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-realizaciyu-proektuyes-ramkova-struktura-cifrovih-kompetentnostej-dlya-ukrayinskih-vchiteliv-tainshih-gromadyan-dcomfra>.